

הכנה בשדה ובגינות נוי לקראת השמיטה

תוספת שביעית

1. מהו המקור שצריך להוסיף מחול לקדש?
2. מהו זמן התוספת, ל' יום? פסח? עצרת?
3. מהו העקרון שעל פיו נקבעו זמנים אלו?
4. סכס להלכה המותר והאסור בטפול בשדה ובגינות נוי לקראת השמיטה. מקורות

1. ירושלמי – שביעית פרק א' ה' א

מתני' עד איתמי חורשין בשדה האילן ערב שביעית בית שמאי אומרים כל זמן שהוא יפה לפרי ובית הלל אומרים עד עצרת וקרובים דברי אלו להיות כדברי אלו: **גמ'** עד איתמי חורשים כו' כתיב [שמות כג יב] ששית ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשובות וכתוב בחריש ובקציר תשובות מה אנו קיימין אם לענין שבת בראשית והלא כבר נאמר ששית ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ואם לענין שבתות שנים והלא כבר נאמר שש שנים תורע שדך ושש שנים תזמור כרמך אלא אם אינו ענין לשבת בראשית ולא לענין שבתות השנים תניהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים בחריש ובקציר תשובות בחריש שקצירו אסור ואיזה זה זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית וא"כ למה נאמר חורשים עד ראש השנה רבי קרוספי בשם רבי יוחנן רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים רבי יוחנן בעי לא כן תנינן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין רבי קרוספי בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחרוש יחרשו ויעקרו אותן מן המשנה רבי קריספא בשם ר' יוחנן שאם בקשו לחזור יחזרו התיב ר' יונה הרי פרשת המילואים

2. עיין בבלי ראש השנה (ט,א) ודמוספין – סוף העמי ורשי"י שם ד"ה חריש
3. עיין בבלי מסכת מועד קטן (ג, ב) מאי ימים שלפני ראש השנה – (ד, א) אבל לא. ועיין שם רשי"י ד"ה קרא.
4. סוכה לה, א רשי"י שם ד"ה עשר נטיעות.
5. הרמב"ם ה' שמיטה פרק ג הל' א
6. ביאור סיכום ולימוד עיין שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ג סימן קל

עד איתמי חורשין בשדה האילן ערב שביעית (שביעית פ"א מ"א), ובירושלמי כתיב בחריש ובקציר תשובות מה אנו קיימין אם לענין שבת בראשית והלא כבר נאמר ואם לענין שבתות שנים והלא כבר נאמר אלא תנהו ענין באיסור שני פרקים הראשונים בחריש שקצירו אסור ואיזה זה חריש של ערב שביעית שנכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואיזה זה קציר של שביעית שיוצא למוצאי שביעית, ומפורש דרשא זה לקמן במתני' לת"ק ובמו"ק דף ג' איתא שהוא ר"ע. אבל מפורש שם שאף ר' ישמעאל דפליג לקמן וסובר שהקראי קאי בשבת בראשית מודה בדינא דמתני' דאסור חרישה בערב שביעית מהלכתא דמתיר בעשר נטיעות ממילא ידעין דזקנה אסירא, אך מפורש שם שא"ר יצחק שמהלכתא אסור רק ל' יום לפני ראש השנה וב"ש ובי"ט תקנו לאסור השני פרקים מדרבנן. ויש להסתפק אליבא דר"ע דיליף מקראי דאסור חריש של ע"ש הנכנס לשביעית אם ג"כ אסור מדאורייתא רק ל' יום וכן משמע מרש"י מו"ק דף ד' ד"ה קראי שכתב למיסור זקנה שלשים יום קודם ר"ה, או דכיון דהאיסור הוא מחמת שהחרישה נכנסת לשביעית שפירושו הוא חרישה שמועיל לשביעית כדפרש"י בר"ה דף מ' ע"א ד"ה חריש שכתב שלא יחרוש שדה אילן ערב שביעית חריש שמועיל לשביעית, אסור מדאורייתא כל השני פרקים דהא החרישה דאחר ב' הפרקים היא לתועלת שביעית דלששית הא אינו מועיל שוב וזהו טעם האיסור, וגם הא לא הוזכר ל' יום בקרא, אלא ברש"י מו"ק לא הוכיר בדרשת ר"ע מחמת שהחרישה מועלת לשביעית רק שהוא ילפותא בעלמא שאסור לחרוש ערב שביעית מצד תוספת ולא כדמפרש בר"ה, ולכן אולי פשוט פשוט שהתוספת אין להיות יותר מושלם ולא יום אף לר"ע. אלא רש"י ר"ה שהוא מחמת שמועיל לשביעית יש לאסור הב' פרקים לר"ע מדאורייתא ואין שייך כלל זמן ל' יום.

נטיעה בערב שביעית

ירושלמי – שביעית פרק ב הל' ד.

מתני' אין נומעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור רבי יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולמת לג' ימים שוב אינה קולמת רבי יוסי ור"ש אומרים לשתי שבתות: **גמ'** אין נומעין ואין מרכיבין כו'. רבי לעזר בשם רבי יוסי בר זימרא בסתם הא דבר ברי שחדש מותר אין נומעין ואין מבריכין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות משלשים יום לפני ר"ה ואם נטע או הבריך או הרכיב יעקור לא עקר פירותיו מה הן רבי בא רבי לא הווי יתבין בצור אתא עובדא קומיהון הורי רבי לא ישפכו פירותיו אמר ר' בא אני לא נמנית עמהן בעליית אמרין נצא לחוץ נלמוד נפקון ושמעון רבי יונה רבי יצחק בר סבלייא בשם רבי לעזר אין מחדשין על הגזירה רבי יוסה רבי יצחק בר סבלייא בשם רבי לעזר אין מוסיפין על הגזירה נטעו ומת בנו מהו שיהא מותר לקיימו תני ר' יעקב בר אביי דברדליה נוטעו ומת בנו אסור לקיימו ואחיא כמ"ד מפני החדש אבל מפני הביניי אב בנו בונה תני הנוטע המבריך המרכיב שלשים יום לפני ר"ה עתה לו שנה תמימה ומותר לקיימו בשביעית פחות משלושים יום לפני ר"ה לא עתה לו שנה תמימה ואסור

הרי פרשת דור המבול הרי אינן עתידין לחזור מעתה יעקרו אותן מן המשנה אלא כדי להודיעך וכא כדי להודיעך אמר ר' מאנ כיי דתנינן תמן שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי ר' איש פלוני שמעת וכן שאם יאמר אדם שמעתי שאסור לחרוש עד ראש השנה יאמר לו באיסור שני פרקים הראשונים שמעת רבי אחא בשם רבי יונתן בשעה שאסרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו בחריש ובקציר תשובות בחריש שקצירו אסור ואי זה זה זה חריש של ערב שביעית שהוא נכנס לשביעית ובקציר שחרישו אסור ואי זה זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למוצאי שביעית ובשעה שהתירו למקרא סמכו ששית ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך מה ערב שבת בראשית את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שבתות שנים את מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה ולמה עד עצרת עד כאן הוא יפה לפרי מאכל ואילך הוא מנבל פירותיו והא תנינן אחד אילן סרק ואחד אילן מאכל עד כאן הוא מעבה את הכורת מאכל ואילך הוא מתיש את כוחו ויחרוש מתוך שהוא יודע שהוא מתיש כחו של אילן אף הוא אינו מתכווין לעבודת הארץ

.....והנכון לענ"ד דודאי הוא מדין תוספת זמן כרש"י מו"ק ומ"מ צריך דוקא לזה שהעבודה תועיל רק לשביעית כרש"י ר"ה דף מ' משום דהא גם בשביעית אינו איסור מלאכה אלא מטעם שמועיל לשביעית דהויא מלאכת שביעית שבעדה אבל לחפור בעלמא בקרקע מותר בשביעית ומה שאסור לחרוש בקרקע אף ביום אחרון של השנה אף דאז הויא חרישתו רק למוצאי שביעית משום דעכ"פ כיון דכן הוא דרך המלאכה לעשות היום לתועלת שנה הבאה הוא בטול השביתה דשנה זו כיון דהיום צריך לעשותה אף שהוא לתועלת שלאחר זמן.וממילא ידעין שמוחר בעשר נטיעות לחרוש בתוספת שביעית מחמת דהוא לתועלת ששית כמשמעות הקרא שאוסר רק חרישה המועלת לשביעית. אך הוא רק לר"ע שיליף מקראי צריך לומר דהתוספת הוא רק לנהוג האיסורין אבל לא שצריך להוסיף עוד ימים לשנת השביעית שיחשבו כשביעית עצמה שא"כ הי' אסור כל חרישה בשביעית אף שהוא רק לתועלת ששית, וכ"כ בשבת הוא רק תוספת לנהוג איסורי שבת וכ"כ איסורי יו"ט וי"ט אבל לא שניתוסף שיחשב שבת וי"ט וי"ט, אבל לר"ע שמהלכה נאסר התוספת א"כ אפשר לומר שהחדוש הי' שצריך להוסיף עוד ימים שיהיו קדושים כשביעית וא"כ הי' אסור גם עבודה שמועלת לימים ההם כמו שאסור בשביעית מלאכה שלצורך שביעית דהא גם ימי התוספת הם כשביעית ממש ולכן הוצרך ההלכה לחדש היתר נטיעות. ואחר שנאמרה ההלכה להתיר עשר נטיעות מסתבר שנתגלה בזה שגדר האיסור הוא רק שניתוסף עוד זמן לנהוג איסורי שביעית אבל לא שניתוסף שיחשבו ג"כ שביעית כדבראית לר"ע,

לקיימו בשביעית אבל אמרו פירות נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט ומה טעם אמר רבי יוסא בשם רבי יוחנן ובשנה מה את ש"מ אמר ר"ו [ויקרא י"ט כג כד] שלוש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה אמר רבי אבא בר ממל קומי רבי זעירא נראין הדברים כשנפטעו לפני ר"ה שלושים יום הא אם לא נטעו שלושים יום לפני ר"ה איתא חמי שנה שלימה עלתה לו ואת אמרת הכן א"ל ואין כיני ואפילו נטעו שלשים יום לפני ר"ה יא אסור עד שלשים יום לפני ר"ה מ"י כדון אמר רבי מאנ מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן משלים